

FUZULİ'YE GÖRE MECNUN'UN EĞİTİMİ

Hüseyin AYAN*

ÖZET

Fuzuli'nin Leyla vü Mecnun mesnevisinde; Kays'ın eğitim ve öğretimi o dönemin eğitim ve öğretimini yansıtır. Kays'ın eğitimine sünnet edildikten sonra başlanır Eğitim karışık bir eğitimidir. Düzene riayet edilir. Dini eğitim, Kuran-1 Kerim'in kısa surelerinin öğretilmesi ile başlar. Fuzuli Kays'ın eğitimini anlatırken Kays'ın duygularını da eğitimiyle örtüştürür. Nitekim Kays'ın eğitimi Kuran-1 Kerimdeki 92 sure olan Leyl suresine kadar ilerlemiştir. Zaman zaman Fuzuli'nin, Kays'ın eğitim ve öğretiminde, kendi eğitim ve öğretiminin izlerini görmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Fuzuli, Kuran-1 Kerim, Leyli, Mecnun, Kays.

THE EDUCATION OF MECNUN ACCORDING TO FUZULI

ABSTRACT

Fuzuli's "Leyla vü Majnun" mathnawi in education and training of Kays that reflects the period of education and training. Training will begin after Kays circumcised. Education is a training complex. In order to be respected. Religious education, teaching of Quran's short sura starts. Fuzuli describe their feelings when training of Kays, he will coincide with the training. Indeed, in the Quran Kays of training 92. sura, the "Leyl" sura has progressed to. From time to time in education and training Fuzuli Kays'in's own education and training is possible to see the scars.

Key Words: Fuzuli, Quran, Leyli, Majnun, Kays.

---

* Prof. Dr., Emekli Öğretim Üyesi

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Fuzuli'nin ikili aşk hikâyelerinden Leyli ile Mecnun mesnevisinin asli kahramanlarından olan Kays, XX. yy başlarına kadar Türk Dünyasında adet olduğu üzere, klasik eğitim, adına ister ibtidaiyye, ister sıbyan mektebi densin, ilkokula gönderilmişti. Bu okullarda oğlanların ve kızların birlikte okumaları ve hatim etmeleri adetti.

Hatim, günümüzde Kur'an-ı Kerim'i baştan sona kadar okumak anlamındadır. O zamanın ilkokulundaki "hatim" ise, Kur'an-ı Kerim'in, küçük surelerinin ezberlenmesi ve okunması, diğer surelerin ise baş tarafından 3- 4 ayetinin okunarak Fatiha'ya gelinmesidir. Yani Kur'an-ı Kerim'in, sonundan başlayarak, küçük surelerin ezberlenmesi ve okunması ile başa doğru ilerleme, Kur'an-ı Kerim'in hatmedilmesidir. Bu süre bir eğitim yılıdır. Eğitimi aksatmış olan veya öğretmenin verdiği dersi öğrenemiyerek dersi geçememiş olanlar, o sene hatim edecekler arasına alınmazdı. Böylece, Kur'an-ı Kerim'i "hatm" edememiş olanlar, hatimciler arasına giremezdi. Hatim alayında bunlara yer verilmezdi. Hatim alayı, hatim eden öğrencilerin davul, zurna eşliğinde evlerinden birer birer toplanmasıyla oluşturulurdu. Hatim alayına öğrenciler, aileleri, hatim indiren ders hocası, ileri gelenler (veya halk)de katılırlardı. Belli bir yerde dualar edilir, şerbetler içilir, (belli bir ölçüde) yemekler yenirdi.

Öğretmenlerin (hocaların) başarısı, hatim ettirdikleri öğrenci sayısına göre, "Filan hoca şu kadar öğrenci hatmettirdi" ifadelerinde yoğunlaşırdı. Bu sözler her toplantıda, her cemaat arasında gurur vesilesi olan ve hocanın üstünlüğünü, ferasetini ortaya koyan sözlerdi.

Leyla ile Kays'ın eğitimi böyle bir eğitim ortamında bir bölük melek gibi kızla birlikte başlar. *

522 Mektebde anınla oldu hem-dem
Bir nice melek-misal kız hem

Kays ile Leyla'nın devam ettikler okul, hayli kalabalıktır. Okuldaki oturuş düzeni, bir sıra kız, bir sıra oğlan olarak sıralanmıştır. Bu düzen, hurilerle gılmanların cennette toplanmaları gibidir.

523 Bir saf kız oturdu bir saf oğlan
Cem' oldu behište hûr u gılman

* Beyit numaraları Hüseyin Ayan tarafından yayına hazırlanan Leyla ile Mecnun'dan alınmıştır

Fuzuli, o günün okullarındaki düzen hakkında bilgi verirken kız-oğlan arasındaki ilişkiyi de gözler önüne sergileyerek kızların

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

oğlanlara ilgi göstermeleriyle aşk pazarındaki alışverişin hızlanacağı vurgusunda bulunur. Kızın tavrını;”nergis gözünü mest ederek, büyü yapıp, oğlana işve ve naz satma” şeklinde özetler.

524 Oğlanlara kızlar olsalar yar
Aşka bulunur revac-ı bazar

525 Kız nergis-i mest edip füsûn-sâz
Oğlana satanda ‘işve vü nâz

Oğlan ise bu tavırlar karşısında aciz kalır. Sabrı işe yaramaz.

526 Oğlan nice sabr pişe kılsın
Ver sabrı hem olsa nişe kılsın

Söz konusu oğlan kimliği Kays’tır. . Kızlar arasındaki ise, peri-zad olan Leyla’dır. Perinin doğurduğu Leyla, Kays ile sevginin temelini atar. Teklif kızdan gelir.

527 Ol kızlar içinde bir peri-zad
Kays ile mahabbet etdi bünyad

Fuzuli, Kays’ın ilgisini çekmeyi başaran Leyla’nın güzelliğinin bu ilgiye layık olduğunun isbatını yapmaya devam eder. Bir yeni yetişme put olarak tasvir edilen Leyla’yı, tam akıllı birisi görececek olsa aklını kaybeder. Çünkü bu yeni yetişme put acımasızdır ve soğuktur

528 Bir turfe-sanem ki ‘akl-ı kâmil
Gördükde anı olurdu za’il

O acımasız putun saçları, sevgilinin boynuna veya kendi boynuna belalı bir zincir gibidir.

529 Zülfeyn-i müselseli girih-gir
Can boynuna bir belalı zincir

Kaşlarının kıvrımı aşıkların belası olan bir yay, hem de iki hoşluk arasında bir kemerdir.

530 Ebrusunu hamı bela-yı uşşak
Hem cüft letafet içre hem tak

Kirpiklerinin her biri kan döken bir ok, keskin yan bakışları ise okun ucundaki sivri demir gibidir. :

531 Her kirpiği bir hadeng-i hun-riz
Peykan-ı hadengi gamze-i tiz

Temiz alını bela denizi, korku veren dalgaları da kıvrım kıvrım oynaktır.

532 Derya-yı bela cebin-i paki
Çin-cünbüş-i mevc-i sehm-naki

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Kabenin karasına tutkun olan sürme onun gözünün karasından utanır.

533 Çeşm-i siyehine sürmeden 'ar
Hindusına sürme hem giriftar

Okula başlayan çocuklar arasında da servi boylu Kays isimli bir dilber vardır. Kays güzellikte Leyla'dan geri değildir. Kays da servi boylu, gül yüzlü, gül yanaklı, yasemen kokuludur. Şirin dudağı güzelliğin çıktığı yerdir. Tavriyla afet olan güzel bir boya sahiptir.

547 Bir dil-ber-i serv-kad ü gül-ruy
Serv-i hoş u gül-ruh u semen-buy

548 Şirin lebi menşe-i letafet
Ra'na kadi turduğıyla afet

Kadın olarak Leyla'yı ve erkek olarak Kays'ı güzellikte yarıştıran Fuzuli, onların bir bakıma uygunluklarını, yarışı başabaş bitirmeleriyle daha başlangıçta ortaya koyma gayretindedir. Uygunluğu "(561) Sanki iki tende bir can gibi görürdü." mısraı ile neticelendirir.

Kays, Leyla'nın yanında dersine çalışır. Ebced'i öğrenir. Yapılan dersleri tekrar edip, küçük duaları ezberler. Her ortamda da tekrarlar. Böylece ilk surelere geçilir. Muavvizeteyn (Nas ve Felak sureleri), İhlas sureleri ezberlenerek, yüzünden okunur. Fil suresine gelinir. Fil suresine gelindiğinde Kays ile Leyla'nın da birbirine ilgileri artar. Bunun üzerine onları kıskananlar, ileri geri konuşmaya başladılar. Bu sözlerin, Leyla'nın ailesinin kulağına ulaşması uzun sürmedi. Aile meclisi toplandı ve Leyla'nın okuldan alınmasına karar verildi. Kays, zaten "Ve'l-leyli" yi geçememişti. (92. sure olan Leyl suresini) yani 12. sureyi, ancak okuyabilmişti. Fuzuli, Kays ve Leyla'nın ilişkilerini eğitim ve öğretimlerine paralel olarak sürdürmektedir. Bu eğitim ve öğretim sürecinde paralellığı Kur'anı Kerim'in bazı sureleriyle sağlar.

Mektepten alınıncaya kadar, Leyla, çoktan 91. Şems, 90. Beled, 89. Fecr surelerini okumuş, öğrenmiş ve imtihanını da vererek geçmişti. Okuldan alınmasaydı, o sene hatimcilerin başında olacaktı. Öğrenimde Leyla Kays'ı gerilerde bırakmış, onu geçmiştir.

Kays, okumanın yanında yazı yazmaya da çalışırdı. Lakin ona yazı yazma ilhamını ve gücünü veren Leyla'nın kaşığıdır. Kays, meşk etmek için eline bir yazı alsın Leyla'nın kaşığı ona başlangıç olurdu. Leyla'nın kaşığına benzeyen bir çizgi ile yazıya başladılar. Yani Leyla'nın kaşığı ona Besmelelik ederdi.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

566 Meşk etmeğe KAYS alsa bir hat
Leyli kaşı idi ana ser-hat

Eski sıbyan mekteplerinde sadece okuma (kıraat) vardı. Yazı ihtiyarı idi. Kays'ın eğitim ve öğretiminde yazı da vardır. Kays, hatt yani yazı meşk ederdi. Hatt üzerinde cedel (tartışmaya) girerdi. Demek ki cedel de Kays'ın öğrendikleri arasındaydı. Cedel bir mantık deyimidir. O halde bu okulda mantık da okutulmaktadır. Dolayısıyla, Kays'ın okulunda Kıraat (okuma- ezber), Hatt (Yazı), Cedel (Tartışma) ve Mantık gibi seviye üstü derslerin de eğitimi yapılmaktadır. Bu okutulan derslerde Leyla ile Kays sevgilerini birbirlerine aktarma fırsatı bulurlardı. Hatt (yazı) üzerinde bu iki güzel, bin naz ile bahisler ve kavgalar yaparlar, söyleşirler ve tartışılırdı.

567 Hatt üzre kılurdu ol güzeller
Bin naz ile bahsler cedeller

Onların kavgaları dostluğun en olgunu, sevginin en son derecesi şeklinde tezahür eder

568 Amma ne cedel kalam-i ülfet
Ne bahs ki gayet-i mahabbet

Yani bu cedel ve sohbetin sonu sevgiye ulaşır, konuşmaya vesile olurdu. Kaş göz işaretleriyle anlaşılırdı.

576 Eylerdi gözüyle bu hitabı
Kaşıyla verirdi ol cevabı

Kays ile Leyla'nın okulları'ndaki öğretimde soru-cevap vardı. Bu bir aktif öğretimdi. Bilindiği gibi, öğrenciler arasında ders çalışmamış olmanın daima bir bahanesi vardır. Kays da, bilerek dersini unutmuş görünür, Leyla'dan: "ey vefalı" seslenişiyle yardım isterdi.

586 Kasten unudurdu dersin ol zar
LEYLİye dirdi ey vefa-dar

Eğitimde ezbercilik daima tartışılmıştır. Kays ile Leyla'nın devam ettikleri mektepte ezbercilik de esastı. Öğrenilen ders ezberlenmelidir Kays bu durumdan şikayetçidir. Kays Leyla'ya "Dersi ezberlemek bağrımı kan etti. Bunu sen benden daha iyi bilirsin." sözleriyle Leyla'nın bir bakıma üstün anlayış ve idrakini, başarısını takdir ederdi.

587 Hıfz-ı sebak itdi bağrımı hun
Benden bilürem bilirsin efsun

Kays için ezber Leyla'yı görme fırsatı doğurduğu için yine tercih edilir. Leyla'dan, "Benim bilmediğimi bana okut! Dersimi okuyam, kulak tut!" şeklinde yardım ister. Ezberde, ezberleyen

---

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

okuması, bir başkasının dinlemesi daima usuldendir. Hele okuyan ile dinleyen Leyla ve Kays gibi iki sevgili olursa bu, kaçırılmayacak bir fırsattır.

588 Ben bilmediğim bana okutgil
Dersim okuyam kulak tutgil

Kays, kâğıtlar üzerine yazı yazdığı zaman, kasden yanlış yazardı. Yazıda yanlış yazmayla Leyla'nın işe karışarak daha fazla konuşması sağlanır, Leyla ile beraber olunur, ve Leyla'nın yüzüne bakma fırsatı elde edilirdi.

589 Çün levhalar üzre hat yazardı
'Amden hattını galat yazardı

590 Ya'ni ki hata tevehhüm ede
Ol gül açılıp tebessüm ede

Kays, Leyla'ya karşı çok mahviyetkar ve mütevazı idi. Bu okulda bir sıbyan mektebinin çok ilerisinde bir program takip edilmektedir. İlkokulda mantık-cedel (mübahase) gibi derslerin okutulması hayli güçtür. Seviyeyi zorlar. Fakat Fuzuli, Kays'ın şahsında ideal bir öğrenci (âşık- arif) tasavvur etmektedir.

Kays ile Leyla'nın okullarında devir usulü de vardır. Devir, (eserde) çocukların öğretmenin söylediklerini sesle tekrar ederek söylemeleridir. Ancak, kitap devretmek, çok kitabı devirmek, çok kitap okumak anlamlarını da verir. Iskat da bir devirdir. Devr kelimesi tevriyeli kullanılarak beyitte bir anlam zenginliği sağlanmıştır. Çocuklar derse başlayıp hepsi birden bağırmağa başlayınca (devr) Kays, Leyla'ya içini dökme fırsatı yakalardı. Başka zamanlar hayal eder, Leyla ile konuşurdu.

593 Etfal kılında devre bünyad
Cümle bile eyleyende feryad

594 Ol yârine 'arz-ı hal ederdi
Özge devrin hayal ederdi

Kays, okulda Leyla ile konuşmak için uydurduğu bahanelere ilave olarak, “ Mektepten kurtuldukları zaman, buluşmak için hile kurarlardı”. Dersler bitip okul kapanınca;

596 Mektebden olan zamanda azad
Vasl için ederdi hile bünyad

Kasd ile kitabını gizleyip, ölçsüz üzüntü ile Leyla'nın yolunu keser, ondan kitabını sorup Leyla'dan bu vesileyle avutulmak ister ve konuşma fırsatı yaratırdı.

597 Kasd ile nihan edip kitabın
Hadden aşırırdı ıztırabın

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

598 LEYLİ yolunu tutup dururdu
Sen gördün ola deyüp sorurdu

Kays,yazı yazma bilgisi için ömrünü sarfederek, iki harf meşk etmiş,ancak ل(lam) ve ع(ye) harflerini yazmayı öğrenebilmiştir. Bu iki harfin tekrarı ile Leyli (Leyla)'nin adı oluşmaktadır. Fuzuli, ley-ley, liy-liy, li-li-lilli ... hecelerinin tekrarıyla oluşan ağıt havasını çok güzel yakalamış ve Mecnun(Kays)un içinden gelip dilinden sahralara yayılacak olan feryadının şekli temelini bulmuştur. Hikâyenin geçtiği coğrafyada bu feryadın adı sevinçte ve hüzünde başvurulan zılgıttır. Netice olarak Kays'ın yazı çalışmaları ona sadece Leyla'yı öğretmiştir.

600 İlm-i hat-ı 'ömrün eyleyüp sarf
Meşk etmiş idi hemin iki harf

Bu yetmezmiş gibi öğretmen de Kays'a eziyet etmekten geri kalmaz. Bazen ders, bazen devir okutur. Fuzuli, harfi kelime anlamına kullanmaktadır. Bu iki kelime: cevri ve devri kelimeleridir. Devri tekrar etme, cevri eziyettir. 600. beyitle 660. beyti birleştirirsek, Kays, ömrünün yazısını yani kaderini meşk etmiştir.

660 Peyveste mu'allim olup cevri
Gahi sebak okudu gehi devri

Yine de Kays, her sabah mektebe memnun gider ve mektebte gamdan kurtulurdu.

697 Her subh giderdi mektebe şad
Mektebde olurdu gamdan azad

Sevgilisinin güzelliğinin yazısını meşkederek günlerin üzüntüsündenü uzaklaşırdu.

698 Meşk-ı hat-ı hüsn-i yar ederdi
Def-i gam-ı ruzgar ederdi

Zevk ile yine eski yolunu tutup, âdeti üzerine sabahleyin erkenden kavuşmanın zevkını kavrayabilmek ümidiyle mektebe sevinçle geldi.

699 Zevk ile tutup tarik-i sabık
'Adet üzerine subh-ı sadık

700 Geldi yine mektebe ferah-nak
Ta kim kıla zevk-ı vasl idrak

Güneşin çıkıp ışığın görünmediği gibi cennete hurinin gelmediğini gördü.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

701 Gördü ki behište hur gelmez
Gün çokdı henüz nur gelmez

Gündüz akşama kadar güneşsiz oldu. Mekteb başına karanlık oldu, dar geldi.

702 Hurşidsiz oldu ruz ta şeb
Oldu başına karanu mekteb

Kays, bu sıkıntılı ortamı, alfabenin bazı harfleriyle konuşmaya başlayarak geçirdi. Elif harfine; “Ey elif, hedefinden ayrıl. Bu boyundan bosundan utan!” dedi.

714 Düş ey elif istikametinden
Şerm eyle bu kadd ü kametinden

Sevgilinin boyunun aşkından söz ederken “O gitti. Senin hala durman şaşılacak şey!” der.

715 Kaddi hevesiyle dem urursun
Ol gitti ‘aceb ki sen durursun

Leyla'nın boyu ile elif arasında bu ilgiyi kurduktan sonra, ü (nun) ile kaşını dile getirir. “Ey nun madem ki sevgilinin kaşı gizlidir, görünmüyor, sen de görünürde durma!” der. Divan şairleri, sevgilinin ağzını ı (mim)'in başına benzetirler. Çünkü o da ağız gibi görünmez.

716 Ey nun çü nihandır ebru-yı yar
Sen dahi nazarda durma zinhar

“Ey mim, madem ki ağzı kayboldu, sana da yokluk uygundur” der. Kays aşk açısından okulda öğrendiği Elif, Mim , Nun harflerini sorumlu tutar.

717 Ey mim çü ağzı oldu ga'ib
Oldu sana hem ‘adem münasib

Kays eğitim araçlarından kalemi de kendi gönül darlığıyla eşleştirerek hatır aynasının paslanmasını ister.

718 Olsan n'ola ey devat dil-teng
Ayine-i hatırın tutup jeng

Kalemi kendisi üzüntüsüyle eşleştirmeğe devam eder. Kalem de Kays gibi başıboş gezmekte ve gözyaşı dökmektedir.

720 Ey hame sirişk-bar olupsun
Ser-geşte vü bi-karar olupsun

Kalemle “Sanki bugün devran sana, sevgilinin elini öpmeyi kısmet etmemiş gibi!” kendi kaderini eşleştirir.

721 Guya bu gün etmemiş müyesser
Devran sana dest-bus-ı dil-ber

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

Kays, öğretim ve eğitimin önemli bir aracı olan kâğıtla, “Ey kağıt, yazını hatırla! Sinene gam süsünün karaltısını yap!” seslenişiyle hemhal olur.

722 Ey levh hatnın eyle yadın
Kıl sineden nakş-ı gam sevadın

Leyla'nın okuldan alınışı Kays'ı ayrılıkla karşı karşıya getirmiş ve ayrılık esiri olarak bir nice gün mektebe gelip feryad etmiştir.

723 Bir nice gün ol esir-i hicran
Mektebe gelip kılurdu efgan

Her gün onun feryadı ile akşama kadar mekteptekiler üzülürlerdi. Diğer öğrenciler de rahatsız olurlardı. Okul programında Hesap (matematik) dersi de vardı.

724 Her ruz figanı ile ta şeb
Ta'zib çekerdi ehl-i mekteb

Kays, hesap (matematik) da öğrendi. Onun öğrendiği hesabın tarifi, “Güneşi, gün açıklığı demişler; Billahi hesabı bu nüktedir!” şeklindedir. Fakat Kays'ın hesap tarifi, “Güneşimin görünmediği günlere ben gün demem, benim hesabım budur!” şeklinde Kays'a özgüdür.

747 Gün şerhi demişler afitabı
Billah ki bu nüktedir hesabı

748 Her gün ki görünmez afitabım
Ben gün demezem budur hesabım

Kays aynı zamanda şairdir. “Bu gönül derdinden anlayan kimse yok! Ben bu gönül derdiyle neyleyeyim?”

749 Yok kimse bu derd-i dilden agah
Bu derd-i dil ile neyleyem ah

Çaresizliği ile geçmişini hatırlayarak gazel söyler. Ayrılık acıları içinde kıvrınır.

“Ey, sevgilimle sırdaş olduğum günler, ne hoş günlerdi! Kavuşmanın nimetini görüp, canla başla nazını çekerdim.” der.

Ey hoş ol günler ki ben hem-raz idim canan ile
Ni'met-i vaslın görüp nazın çekerdime can ile

“Yiyip içtiğim bahçe, ayrılık sonbaharını görmemişti. Ayrılık gecesiyle günlerim karanlık olmamıştı.”

Görmemişti gülşen-i 'ıyşım hazan-ı tefrika
Olmamışdı tire eyyamım şeb-i hicran ile

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

“Dostlarım, ay gibi güzelimden, devran beni ayrı ister; devran ile ne yaptığımı bilmiyorum, fakat düşmanımdır!”

Meh-veşimden dostlar devran cüda ister beni
Düşmenimdir hiç bilmem n'itmişem devran ile

“Aşıkların feryadı feleklere çıksa ne fayda! Ay gibi güzellerin yanına feryad ile varılmaz.”

Yetse ger ‘aşıkların eflake efganı ne sud
Yetmek olmaz mah-veşler vaslına efgan ile

“Senin ayrılığının yarısını başımı verir, elden saklardım; eğer ağlayan gözümle idare edebilseydim.”

Yaşurup saklardım elden dağ-ı hicranın eğer
Etmek olsaydı müdara dide-i giryan ile

“Zevkdan ömür kitabıma başlangıç yazıldı. Devran günlerimin o başlık altında geçmesini istemedi.”

Zevkdan dibace bağlandı kitab-ı ‘ömrüme
Koymadı devran geçe evkaatım ol ‘unvan ile

“ Ey Fuzuli, taliimin yıldızı uygun olmadı. Bir gün parlak ayla yakın olmama müsaade etmedi.”

Ey Fuzuli ahter-i bahtım müsaid olmadı
Kim olam bir dem mukarin ol meh-i taban ile

Fuzuli: sözü uzatmak istemeyerek kendisine seslenir ve Kays’ın başına gelenlere dikkati çeker: “Söz, kısa kesilsin! O sevda tutsağı, halka bir çeşit maskara oldu.” der.

759 Söz muhtasar, ol esir-i sevda
Bir nev’ ile oldu halka rüsva

Böylece, Kays’ın adı Mecnun oldu:

760 Kim KAYS iken adı oldu MECNUN
Ahvalini etdi gam diğer-gun

Gam, durumunu ters yüz etti. Adı KAYS iken MECNUN oldu.

Mecnun’un öğrenime başlama yaşı da dikkat edilecek hususlardandır. Mecnun’un öğrenime başlama yaşı Fuzuli’de 10’dur. (513–521) Zaman hızla gelip geçti: O biricik çocuk on yaşına geldi.

513 Çün sür’at ile dönüp zeman
On yaşına yetdi o yegâne

.....

Adet olduğu üzere, onu sünnet ettirmek, babasına farz olur.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

521 Babasına mukteza-yı adet
Farz oldu ki anı ede sünnet

Fuzuli'nin yaşadığı ortam Kays'ın yaşadığı ortamdır. Okula başlamadan önce oğlanların sünnet olmaları geleneği söz konusudur. Bağdad taraflarında (veya Arap âleminde) sünnet olma yaşı 10.dur. Bunu tartışmaya gerek yok. Bazı yörelerde, böyle olabilir, bazı yörelerde ise daha erken yaşlarda sünnet merasimi düzenlenir. Sünnet yaşı, okula gönderme, okula gitme, okula başlamanın bir göstergesi olmaktadır. Sünnet tamamlanınca, sıra bilim öğretmeye geldi. Hazırlıklar yapılarak, okulu, onunla süslediler.

521 İtmama yetüp tarik-i sünnet
Talim-i 'uluma yetdi nevbet

522 Esbab ana eyleyüp müretteb
Verdiler anınla zib-i mekteb

Sünnet işi tamamlanınca, Kays'ı okula gönderirler. On yaşında okula başlayan bir çocuk; hele Bağdad (Irak) gibi sıcak bir ülkede, okula başlamada geç kalmış demektir. Bu durum Leyla için de aynıdır. Leyla ile Kays aynı yaşadılar. Kays sünnet için bekletildiyse Leyla niçin okula gönderilmemiştir? Buna cevap ararken şöyle düşünmek mümkündür;. On sayısına kadar tek heceli bir, üç, dört ve beş sayıları bulunmaktadır. Bir olamaz! Üç yaş çok erken olarak düşünülebilir. (Günümüzde ana okulunun başlama yaşı üçtür.) Dört ve beş yaş, sünnet için de okula başlama için de erken değildir. Tarihte ve diğer hikâyelerde bunun örnekleri vardır. İmam-ı A'zam Ebu Hanife, sekiz yaşında Kur'an-ı Kerim'i hıfz etmiştir. Yani Hafız olmuştur. Şeyh Galip Hüsn ü Aşk'ta kahramanlarının okul çağını belirtmemiştir. Dolayısıyla Kays'ın okula başlama yaşı dört veya beş-altıdır. Vamık u Azra Mesnevi'sinde Lamii, Vâmık'ın eğitim ve öğretiminde,tedrici bir yol izler.

Vamık, dört yaşında, toplantılara katılma isteği gösterir. Altı yaşında hocaya verilir: "O ay parçasının yaşı dört olunca, gece gündüz işrete temayül gösterdi "

754 Çünkü sali oldu ol mahün çihar
Meyl-i işret eyledi leyl ü nehar
İrdi çün devletle altı yaşına
And içerlerdi hamayil başına¹

¹ Gönül AYAN, Lami'i- Vâmık u Azra, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı,Ankara ulul1998,754-759. beyitler.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*

...Altı yaşına gelince herkes başına yemin ederdi. (Babası), cihanın sırrını bilen bir feylesof bulmalarını emretti. Yani Vamık, hocaya verildi. Öğrenime başlamış oldu. Hikâyeye göre, Vamık uzak doğunun, Çin Hakanının oğludur.ays aynı bölgenin çocuklarıdır.

759 Emr kıldı buldular bir feylesüf
Kim cihan sırrına bulmuşdu vukuf

Katip Çelebi, beş yaşında tecvid okumaya başlar². Fuzuli'nin bilime ne kadar önem verdiğini, Divanına yazdığı ön sözden bilmekteyiz. Lakin Leyla ile Mecnun hikâyesini yazan Fuzuli'den dört- beş yaşlarında bir çocuğu, aşk- meşk, hicran-vuslat gibi, hala tartışılmakta olan tabirlerle karşılaştırması beklenemezdi. Hikâyenin akışına göre, Kays'ın yaşı büyütülmüş ve öğrenimi de sünnetten sonraya bırakılmıştır. Kays'ın okulunda okutulan dersler de dört- beş yaşlarındaki bir çocuğun kavrayabileceği cinsten değildir. Bu itibarla Fuzuli, akla uygun olmasa da Kays'ın okul yaşını yukarıya çekmiştir. Bir başka ihtimal de; Öğrenimine geç başlayan Fuzuli, kendi durumunu düşünerek, Kays'ın öğrenime başlama yaşını on olarak uygun bulmuş, bir bakıma kendisini Kays kimliğinde tezahür ettirmiştir, denilebilir.

KAYNAKÇA

AYAN, Gönül, Lami'i- Vâmık u Azra, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

GÜLEÇ, İsmail, Katip Çelebi, Çantay yay.İstanbul 1998,VIII+49+7s.

---

² İsmail Güleç, Katip Çelebi, Çantay yay.İstanbul 1998,VIII+49+7s.

Turkish Studies

*International Periodical For the Languages, Literature
and History of Turkish or Turkic
Volume 4/7 Fall 2009*